

Тошхонов Лочинбек Турсунбоевич

Андижанский институт сельского хозяйства и агротехнологий

Старший преподаватель кафедры иностранных языков

**ПОВЫШЕНИЕ КАЧЕСТВА ГРАММАТИЧЕСКОЙ МОРФОЛОГИИ
И РЕЧИ ГЛАГАЛЬНОГО ОТРИЦАНИЯ**

Аннотация

В данной статье подробно объясняется выражение отрицания в грамматических морфологических категориях глагола в английском языке.

Ключевые слова: предсказание, грамматика, просодика, категория, тенденция, концепт, динамика, глагол, языкознание.

Toshxonov Lochinbek Tursunboyevich

Institute of Andijan agriculture and agrotechnologies

Senior teacher, Department of foreign languages

**IMPROVING THE QUALITY OF GRAMMAR MORPHOLOGY AND
SPEECH OF VERBAL NEGATION**

Annotation

In this article, the expression of negation in the grammatical morphological categories of the verb is explained in detail in English .

Keywords: prediction, grammar, prosodic, category, trend, concept, dynamics, verb, linguistics

Toshxonov Lochinbek Tursunboyevich

Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti

Xorijiy tillar kafedrası katta o'qituvchisi

**VERBAL INKORNING GRAMMATIK MORFOLOGIYA VA NUTQ
PREDMETI SIFATINI OSHIRISH**

Annotatsiya

Ushbu maqolada fe'lining grammatik morfologik kategoriyalarida ingliz tilidagi inkorning ifodalanishi har tomonlama tushuntirilgan.

Kalit so'zlar: predikatsiya, grammatika, prosodik, kategoriya, tendensiya, tushuncha, dinamika, fe'l turkimi, lingvistika

Inkor predikatsiyaga yaqinlashish, ya'ni ingliz tilidagi fe'lning inkor qilishdagi vazifalari haqida emas, balki faqat shakllar haqida savol tug'dirgan holda, muallif grammatik tizim va uning nutqda amalga oshirilishi o'rtasidagi munosabatni aniqlashga harakat qiladi. Inkordagi fe'lning analitik shakllarining uslubiy belgilanishi hamda ularning morfologiyasiga alohida ehtibor beriladi. Muallif tasdiqlovchidan salbiy predikatsiyaga va aksincha, mexanik transformatsiyaning mumkin emasligini ta'kidlaydi. SHunday qilib, inkor bilan kelasi zamonning kategorik shakllarining xususiyatlarini tavsiflab, T.A.Komova kelajak g'oyasini ifodalashda og'zaki inkorni o'rganishda duch keladigan qiyinchiliklarni qayta-qayta ta'kidlaydi. Muallif keng va rang-barang lingvistik materiallarni prosodik va kategorik usullar yordamida tahlil qilgach, inkorni chinakam filologik tushunish uni "nutq bilan dialektik birlikda" til fakti sifatida ko'rib chiqishdan iborat ekanligini yana bir bor ta'kidlaydi.

Yuqorida ta'kidlanganidek, til hodisalarini tavsiflashda tarixiylik printsipli rus inglizshunosligiga xosdir va kelajakning kategorik shaklining rivojlanishini tahlil qilishga bag'ishlangan keyingi kitob buning ishonchli tasdig'idir. "Til va nutqda modal fe'l" asarida *shall* va *will* fe'llarining (bir tomondan fe'lning grammatik shakllari tizimiga kirsam, ikkinchi tomondan ularni modal fe'llar guruhida rivojlanish bosqichlari ko'rib chiqiladi) qadimgi ingliz tilidagi erkin iboralar **sculan** va **wyllan** shakllanganligi keltiriladi. Muallif shunday xulosaga keladi: «Ingliz tilining rivojlanish tarixi davomida fe'lning bifurkatsiyasi leksikaning murakkab o'zaro ta'siri va grammatik tamoyillari», ya'ni leksik, morfosintaktik va leksik-frazeologik tamoyillari ta'sirida rivojlangan grammatik shaklidir. Muallif bu fe'llarning butun rivojlanish tarixidagi vazifalari haqida batafsil to'xtalib, modal va yordamchi fe'l shaklidagi ikki tendentsiya o'rtasidagi hozirgacha davom etayotgan kurashni qayd etadi:

80-yillarda ingliz tilidagi G.K.Gerkheliya, I.A.Basaria, O.V.Korolkova materiallarida inkorning lug'at va frazeologiyaga munosabati keltirilgan.

O.V.Korolkovaning ishi A.I.Smirnitskiy va uning izdoshlari asarlarida shakllantirilgan uslubiy qoidalarga asoslanadi, ingliz tilida tasdiqlash va rad etish

ifodasi o'rtasida to'g'ridan-to'g'ri va bir ma'noli muvofiqlik yo'q. Muallif ushbu nomuvofiqlikning sabablarini aniqlashga va nutqdagi og'zaki inkorning haqiqiy ishlashini o'rganishga harakat qiladi. Ingliz tilidagi nutqning katta qismini tasdiqlovchi va inkor predikatsiyalarni izchil va batafsil taqqoslash nuqtai nazaridan tahlil qilish natijasida, inkor leksik fe'llarning ma'lum bir guruhiga (*know, think, believe, suppose, look, want*) moyilligi ma'lum bo'ldi. Predikatsiyaning ikki turini qiyosiy o'rganish materialini shuni ko'rsatdiki, maxsus intonatsiya va leksik-grammatik kontekst tasdiqlovchi predikatsiyaning inkor va aksincha tarjima qilinishi masalasini hal qilishga ta'sir qiluvchi ikkita asosiy omil hisoblanadi. Muallif predikatsiyaning ikkita shaklining to'g'ridan-to'g'ri va aniq nisbati buzilganligini aniqladi: o'rtacha bu nisbat 1:10, ba'zi hollarda tasdiqlash 1:40 (50) sifatida ko'rsatilishi mumkin, bu to'g'ridan-to'g'ri rad etishning mumkin emasligini ko'rsatadi.

G.K.Gerxeliya inkorni frazeologik birliklarining asosiy turlarini ko'rib chiqib, inkorda idiomatik frazeologizmlarning prinsipial yangi xususiyatlarni ochish masalasini o'rganadi. Bu asarda inkor frazeologizmlarni ko'rib chiqish faqat birikmalar asosidagi fe'l va inkor va turg'un metafora "yoki" tegishli idiomalar sifatida tanilgan birliklar bilan chegaralangan. Muallif materialni tavsiflashning yangi usulini taklif qiladi va inkor frazeologiyani o'ziga xos xususiyatlarini tuzilish chizig'i bo'ylab ham, u uzatayotgan mazmun chizig'i bo'yicha ham ochib berishga imkon beradigan parametrlarni ta'kidlaydi. SHu bilan birga metasemiotik rangga egalik ya'ni inkor etmaslik, tahkidlovchi elementni qo'shib, biror narsani tasdiqlash materialini mazmunli o'rganish natijasida ko'rsatilgandek, salbiy idiomalar ko'pincha salbiy-tasdiq vazifasini bajaradi,

I.A.Basariya inkorni funksional yondoshuv hamda manfiy predikatsiyani kolligatsiya va kolokatsiya birligi prizmasi orqali o'rganishning asosiy tamoyilidir deb tariflaydi. Uning tariflashicha inkor idiomatiklikka intiladi, bu asarda inkorni ifodalashning grammatik va frazeologik usullari nutq qurilishida aynan o'zaro qanday ta'sir qilishi, "lug'at va frazeologiyani grammatikaga kirishi" qanday sodir bo'ladi, degan savol tug'iladi. I.A.Basariyaning tadqiqotlari tasdiqlaganidek, aynan inkor

qo'llanganda fe'l ko'proq uning hosilalarini, morfo-sintaktik jihatdan aniqlangan va leksik-frazeologik bog'liq ma'nolarini amalga oshiradi.

Shuni ta'kidlash kerakki, yuqoridagi barcha tadqiqotlarda nutq birinchi o'rinda turganligi sababli, og'zaki va badiiy ijod asarlarini tahlil qilishda prosodiya materialni o'rganishning asosiy parametrlaridan biridir. Demak, O.V.Korolkova predikatsiyaning inkor va tasdiq shakllari prosodiya jihatidan tubdan farq qiladi, inkor maxsus prosodik tovushga ega, degan xulosaga keldi. I.A.Basariya morfo-sintaktik aloqalarga asoslangan inkor predikatsiyani, uning tarkibiy elementlarining leksik va frazeologik shartlilikiga asoslangan holda inkor predikatsiyani o'rganar ekan, so'zlarning grammatik shakllari prosodiyasi va so'z prosodiyasining o'zaro ta'sirini ochib berishga harakat qiladi. O'rganilayotgan shakllarning real nutqiy qo'llanish prizmasi orqali uning ma'no birligi ifodalanadi. G.K.Gerxeliya o'z asarida gnomik xarakterdagi frazeologik birliklarning uch: aniqlovchi, didaktik va taqiqlovchi turlarini ajratib ko'rsatadi. Ular tomonidan ifodalangan modallikning tabiati ko'p jihatdan kontekstga bog'liq bo'lib, bu uch turdagi frazeologik iboralar o'rtasidagi farq, birinchi navbatda, aniqlovchi, didaktik va taqiqlovchi prosodiyani tanlash orqali amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Басария И А Предикативные формы отрицания в современной английской речи как единство коллигации и коллокации. Дисс. Канд. Филол. наук -М, 1990 - 192 с
2. Королькова О В Отрицание в системе грамматических морфологических оппозиций английского глагола. Дисс.канд. филол. наук -М, 1989 - 152 с
3. Герхелия Г К Современная английская фразеология, основанная на отрицании. Дисс.канд. филол. наук-М, 1989 -184с